

**Zsidó kulturális
örökség**

CzechTourism
Vinohradská 46
120 41 Praha 2
info@czechtourism.cz

Csehország zsidó kulturális öröksége

A zsidók letelepedése a történelmi Cseh- és Morvaország területén a 10. században kezdődött. Főleg idegenből jött kereskedők voltak, akik a távolabbi országokkal folytatott kerekedelmet biztosították. Fokozatosan sajátos településeket, illetve utcákat építettek ki, eleinte a királyi, később az uradalmi városokban. A zsidó lakosok jogi és társadalmi helyzete a középkorban és az újkorban nagyon bizonytalan volt. Másságuk miatt gyakran váltak a helyi lakosság körében ellenségeskedés tárgyává. A 18. század elejétől Cseh- és Morvaország területén működő hivatalok pontosan megszabták a zsidó családok számát. Ezek a családok az adott városokban csak elzárt negyedekben (gettókban) lakhattak. A zsidók társadalmi helyzete és élete a 19. század közepén változott meg gyökeresen, ekkor végre teljes polgári egyenjogúságot kaptak. Ezek után a zsidó állampolgárok jelentős szerepet játszottak Csehország gazdasági, társadalmi és kulturális felemelkedésében, ezt olyan híres személyek neve is bizonyítja, mint Rothschild, Petschek, Moser, Gustav Mahler, Sigmund Edmund Husserl, Franz Kafka, stb..

Az ezeréves zsidó történelem során a zsidó negyedek száma folyamatosan változott, Csehország területén 500, Morvaországban 120 helyen létezett zsidó település. A települések legmagasabb lélekszámukat a 19. század végén érték el, 250 vallási közösségben 150 000 zsidó élt az országban. A második világháború tragikus mérföldkővé vált a csehországi zsidóság történelmében, az itt élő zsidó lakosság 90%-át a náciák legyilkolták. Jelenleg a Cseh Köztársaságban összesen 10 zsidó közösség műkö-

dik (Brno, Děčín, Karlovy Vary, Liberec, Olomouc, Ostrava, Plzeň, Praha, Teplice és Ústí nad Labem) melyeknek körülbelül 3 000 tagja van. Ezeket a közösségeket a Csehországi Zsidó Közösségek Szövetsége (Federace židovských obcí v ČR, www.fedzid.czweb.org) fogja össze. Minden közösség működő zsinagógával, vagy legalább egy imaházzal rendelkezik. Az istentiszteleteket minden héten, pénteken este (általában a Sábát kezdetekor) és szombaton reggel tartják.

A Cseh Köztársaság területén napjainkig különböző állapotban és felhasználási céllal jelentős számú zsidó emlék maradt fenn: 180 zsidónegyed (130 Csehországban és 50 Morvaországban), 200 zsinagóga (150 + 50) és 320 temető (245 + 75), ezek egy része államilag védett kulturális műemlék.

Prága

” Az izraeliták
csehországi
kulturális
központja

Prága a zsidók legfontosabb művelődési és kulturális központja volt. A városban több száz híres személyiség született. A középkortól az Óváros északnyugati részén található zsidó városban - Jozefovban kellett a zsidóknak letelepedni. A városnegyed a 18. század végén 274 lakóház, 10 zsinagóga és néhány középület alkotta. AZ 1896-1911 közötti felújítások során a zsidónegyedet lebontották, helyét túlnyomórészt szecessziós házakkal építették be. A Maislova utcában található zsidó városháza az 1763-as rokokó átalakítás során nyerte el meghatározó arculatát. A híres kora gótikus stílusban épült **Régi-új zsinagóga** a 13. század utolsó negyedéből származik. Ez az Alpoktól északra legrégebb-

ről fennmaradt ilyen típusú épület. A reneszánsz **Pinkász zsinagóga** falain a holokauszt csaknem 80 000 csehországi áldozatának neve olvasható. Jozefovban, a hat, istentisztelet megrendezésére szolgáló helyet még a 16. századi reneszánsz és barokk stílusú **Magas zsinagóga** egészíti ki. A **Maisel zsinagógát**, amely mai újjóított arculatát az 1893-1905 közötti átépítés során nyerte el, a barokk Klaus zsinagóga, melyet 1694-ben fejeztek be, és a mór stílusú **Spanyol zsinagóga** 1867-68-ból egészíti ki. A városnegyeden kívül, az Újvárosban található az 1905 és 1906 között épült mór és szecessziós **Jubileumi zsinagóga**. A híres **régi zsidó temetőt** a 15. század első felében alapították, és 1787-ig

temetkeztek ide. Körülbelül 12 000 sírkő található itt, közöttük jó néhány híres személyisége is, pl. Avigdor Karo költőé, Judah Löw ben Bezael rabbié és Dávid Gans csillagászé. Az 1906-ban megalapított **Zsidó Múzeum** a világ legnagyobb zsidó gyűjteményét őrzi, a hozzá kapcsolódó oktatási és kulturális központ minden héten zsidó témájú koncerteket, előadásokat és kiállításokat rendez. A városrész hangulatát színesítik a különböző üzletek, kóser éttermek, régiségkereskedők, könyvesboltok és utazási irodák. A „Kilenc kapu” (Devět bran) kulturális fesztí-

vál rendszeresen júniusban, a Prágai Német Nyelvű Színházi Fesztivál pedig minden novemberben kerül megrendezésre.

Prágai Zsidó Múzeum – www.jewishmuseum.cz

Prágai információs szolgálat – www.prague-info.cz

Devět Bran fesztivál – www.9bran.cz

Pilzen

99 Európa
második
legnagyobb
zsinagógája

A söréről híres **Pilzenben** kisebb megszakításokkal már a 14. századtól léteztek zsidó városrészek. A két régebbi, 1857-9 között és 1857-ben újromán stílusban épült zsinagóga a Smetanovy sady-ban a városháza udvarában áll kihasználatlanul. A kéttornyú nyugati részében található **Nagy zsinagógát** az 1888-1892-es években építették M. Fleischer és E. Klotz tervei alapján neoromán stílusban, keleties díszítőelemekkel. Az épület Európa legnagyobb zsinagógái közé tartozik. 1993-1998 között felújították, napjainkban istentiszteleteket, koncerteket tartanak itt, és egy állandó kiállítás is található a falai között. A régi temető a Lochotin városrészben található, 1856-ban alapították, majd 1984 után parkká alakították, jelképesen meg hagyva a sírkövek egy cso-

portját. Az új temetőt 1898-ban nyitották meg a Rokycanská utcában. A zsidó emlékeket Pilzenben és környékén az úgynevezett Zsidó út köti össze. A

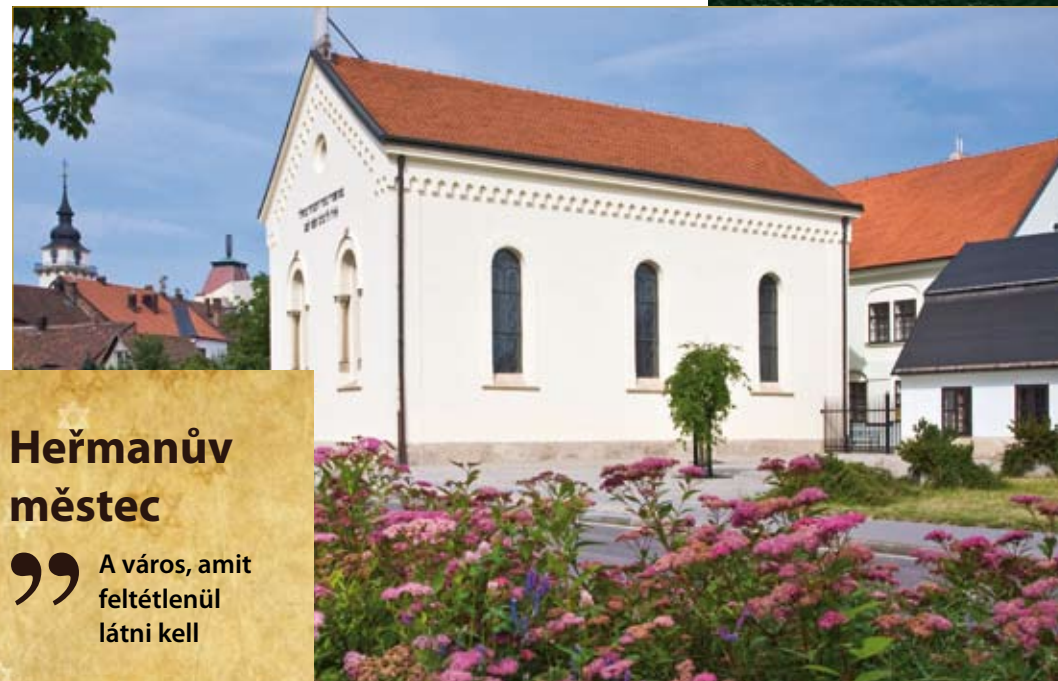
pilzeni és környékbeli zsinagógák adnak otthont a minden évben megrendezésre kerülő „Zene a pilzeni régió zsinagógáiban” nevű fesztiválnak.

Bővebb információ – www.plzen-city.cz

Zsidó út – www.jewish-route.eu

Zene a pilzeni régió zsinagógáiban – www.zoplzen.cz

Heřmanův městec

” A város, amit
feltétlenül
látni kell

A **Heřmanův Městec**ben lévő zsidó település történetének kezdete a 15. századig nyúlik vissza. Két évszázaddal később a városközponttól északra egy új gettó jött létre (a mai Havlíčkova utcában), az eredetileg 51 ház egy része átépítve ugyan, de fennmaradt. A neoromán stílusú **zsinagógát** a negyed közepén, a régi szentély helyén F. Schmoranz építész tervei alapján építették 1870-ben. Az emeleten található női karzatra egy fedett hídon lehet átjutni a szomszédos, rabbinátushoz tartozó zsidó iskolából. 300 méterrel távolabb, ugyanebben az utcában található a valószínűleg 16. századból származó temető. Az értékes reneszánsz és barokk stílusú sírkövek között a legrégebbiről fennmaradt sírkőn 1647-es évszám található.

Bővebb információ – www.hermanuv-mestec.cz

Třebíč

” Az UNESCO
Világörökség
része

Európában **Třebíč**ben található a legjobb állapotban megőrzött zsidó negyed. Ez a különlegesen értékes urbanisztikai együttes az egyetlen olyan emlék a maga nemében, amit felvettek az **UNESCO Világörökségei** közé (2003). A Zámostí nevű zsidó negyed a Jihlavka folyó és a Hrádek domb közötti festői helyen terül el. A két főutat 14 szűk utcácska, illetve a házak alatti nyilvános átjárók kötik össze; fennmaradt még a városháza, a rabbínátus, az iskola és a szegényház épülete is. A város emlékműveit egy információs táblával ellátott sétaútvonal köti össze, melynek mentén számos hangulatos étterem kínál felfrissülést az ide látogatóknak. A Tiché téren található eredetileg barokk Elülső zsinagógát (1639-42) neogótikus stílusban

építették át. A Blahoslavova utcában álló, értékes belső festéssel büszkélkedő Hátó zsinagógát szintén barokk stílusban, 1700 körül építették. A gettótól északra, a Hrádek utcában található a temető, ahol reneszánsz, barokk és klasszicista sírköveket fedezhetünk fel. A temető bejáratánál álló szertartásterem 1903-ból sértetlenül maradt fent. A várost augusztus elején minden évben a Šamajim Třebíč Fesztivál látogatói lepik el.

Bővebb információ – www.trebic.cz/unesco
Šamajim Fesztivál – www.samajim.cz

Mikulov

” A morvaországi
rabbi több száz
éves székhelye

Mikulov három évszázadon keresztül, a 16. századtól 1851-ig a morva zsidók vallási, kulturális és politikai központja, illetve az itteni rabbik székhelye volt. A Zámecký hegy nyugati felén elterülő hatalmas zsidó negyedből az eredeti épületek egynegyede, vagyis 90 ház, továbbá az iskola, a szegényház, valamint a rituális fürdőkhöz tartozó víztárolók maradtak fenn. A műemlékeket **információs táblákkal ellátott sétaútvonal** köti össze. A házak egynéhánya még megőrizte reneszánsz, illetve barokk elrendezést és az érdekes építési elemeket is, mint pl. a sarokárkádokat. A Husova utcában található 1450-ben épített Felső zsinagógát az 1719-1723-as években barokk elemekkel egészítették ki. Ekkor a négy kupolát a terem

közepén egy négyoszlopos pillérrel fogták össze. Ez az utolsó fennmaradt lengyel vagy lvoli típusú templom az országban. A híres Kozi hrádek alatti temető története a maga 4 000 reneszánsz, barokk és klasszicista sírkövével a 15. századba nyúlik vissza. A Rabbi dombon, a rabbi temetkezési helyén olyan neves morva rabbik nyugsznak, mint Menahem Mendel Krohmal, Shemuel Shmelke Horowitz és Mordecai Benet. A bejáratnál lévő szertartási terem 1898-ból származik Max Fleischer építésztől.

Bővebb információ – www.mikulov.cz

Boskovice

” A turisták által felfedezett zsidó negyed

Boskovice azon morva központok egyike volt, melyben a 19. század közepén a lakosság egyharmadát zsidók alkották. A különlegesen értékes zsidó negyedet a fennmaradt iskolával, a fürdővel, a kórházzal, a rabbínátussal, a gettó kapujával és a **szökőkúttal információs táblákkal ellátott** sétaút köti össze, melynek környékén számos stílusos étterem kínál felfrissülést. A 17. századi barokk Maior zsinagógát a Traplova utcában értékes beltéri festmények és héber liturgikus szövegek (1705-ből) díszítik. A Potoční utcai temető a domb nyugati

oldalán fekszik, valószínűleg a 16. században alapították. Az itt található 2 500 sírkő szintén barokk, valamint reneszánsz stílusú, a legrégebbi 1670-ből származik. A híres, művelt és elismert rabbi Samuel ha-Levi Kolin, úgynevezett Mahazit ha-Shekel (elhunyt 1806-ban) sírja nevezetes zarándok helyé vált. A város minden évben július második hétvégéjén fogadja a zsidó városrész megmentésének és felújításának szentelt Boskovicei Fesztivál fiatal résztvevőit.

Bővebb információ – www.boskovice.cz

Boskovicei fesztivál – www.unijazz.cz

Brünn

” Működő zsinagóga és temető

A középkori brünni zsidó település miután 1454-ben kiűzték lakosait megszűnt. Az újkori település a 18. században fejlődött ki a Křenová nevű elővárosban. A két világháború között a városban 12 000 zsidó lakott. Az eredeti négy **zsinagógából** már csak Otto Eisler funkcionista zsinagógája maradt fenn 1934-1936-ból a Skořepka 13. cím alatt. (www.zob.cz). A városközponttól keletre, Židenicében, a Nezamyslova 22. cím alatt elterülő, 1852-ben alapított temetőben a 9000 újkori sírkő között számos híres személyiségé látható, de itt állítottak

emlékművet a holokauszt áldozatainak is. A bejáratnál található neoromán stílusú szertartási terem előcsarnokának falaiba középkori zsidó sírkövek részeit építették be. A Černopolní utca 45. cím alatt álló, a Tugendadt házaspárnak Ludwig Mies van der Rohe építész által épített világhírű villa az **UNESCO Világörökség** része. A speciális témájú kulturális rendezvényekről (kiállítások, előadások, koncertek) főleg a Zsidó Múzeum Művelődési és Kulturális Kirendeltsége (kpt. Jaroš sugárút 3.) gondoskodik.

Bővebb információ – www.ticbrno.cz

www.jewishmuseum.cz/brno

Hartmanice

” A legmagasabbban fekvő zsinagóga

egy kisebb kiállítás is, amely a csehek, németek és a zsidók együttélését mutatja be Šumava térségében. 1997-ben a szomszédos Dobrá Voda településen is nyitottak egy múzeumot, amely dr. Šimon Adler rabbi és történész családja életével, illetve a zsidók Šumava menti történelmével foglalkozik. Az idelátogató megismerkedhet az itt élő zsidó kisebbség mindennapi életével, betekinthez 110 nyugat-csehszágai, immáron kihalt zsidó közösség irataiba, és egy rekonstruált kóser vágásba.

Šumava szegény hegyvidéki területén a zsidók csak a 19. század második felében találtak maguknak megélhetést. A Sušice melletti **Hartmanice** zsinagógáját 1883-ban építették, 2003-2006 között teljesen felújították. A műemlék része

Bővebb információ – www.hartmanice.cz

Holešov

” Shach zsinagóga és síremlék

A 15. századtól **Holešov** egyike a négy legjelentősebb morva zsidó közösségnek. A főterétől északnyugatra a zsidó városrész különálló katasztert képzett, itt napjainkban is megtalálható az iskola, a vallási előadóterem (bét ha-midrás) és a kórház. A régi **Shach zsinagóga** a Příčné utcában 1560-ban épült, reneszánsz stílusban. A 18. század 30-as éveiben barokk elemekkel gazdagodott, a belső falakat egyben értékes, héber liturgikus szövegeket tartalmazó ornamentális festéssel látták el. Belső elrendezése és a berendezési tárgyak kivételesen

jó állapotban maradtak fenn. Az 1956-1964 között elvégzett felújítás után itt talált helyet a Zsidók és Morvaország nevű kiállítás. A közeli temető (Hanke utca) legrégebbi olvasható sírköve 1647-ből származik. A Shach-nak is nevezett Sabbataje ben Meir ha Kohen rabbi síremléke 1663-ból a zarándokok kedvelt úti célja. A bejáratnál található történelmi jellegű szertartási terem 1993-ból ered. A városban évente július-augusztus fordulóján rendezik meg a Zsidó Kultúra Hete nevű fesztivált.

Bővebb információ – www.holesov.cz

Zsidó Kultúra Hete – www.olam.cz

Jičín

” Baševi
bankár
öröksége

Annak ellenére, hogy néhány zsidó család már 300 évre visszamenőleg is itt élt **Jičín**ben, tartósan és a legnagyobb lélekszámban a zsidók

a 17. században telepedtek le a városban. Ebben a században játszott fontos szerepet Jakub Baševi, akit a császárok pénzemberének is hívtak, a zsidó közösség fejlődésében. Ő volt az első zsidó a Habsburg monarchiában, aki nemesi címet kapott. A zsidó városrészben nyolc épület átépítve ugyan, de aránylag épségben fennmaradt, többek között a klasszicista zsidó iskola a rabbi lakással, amely az óváros északi részében található. Karel Kraus (1874-1936 Bécs) író Fortuna utcai szülőháza falán 1987-ben emléktáblát avattak. Az utca sarkán, az erőd mellett áll a 18. század második felében felépített **zsinagóga**, melynek legfőbb díszje a barokk szentély. Az 1651-ben alapított zsidó temető 2 km-re a városközponttól, az Obory erdő mellett található, barokk és klasszicista sírkövekkel, a legrégebbi a 17. század második feléből származik.

Kolín

” A gettó házai
mögött
elrejtett
zsinagóga

A késői középkor kezdetétől **Kolín**ban volt a zsidó művelődés és kultúra egyik központja. A központtól délnyugatra, a főtér mellett található gettó 52 házból állt, melyek részben a barokk illetve klasszicista átépítés után is megmaradtak, ugyanúgy, mint a Na hradbách 157. szám alatt álló iskola. Az iskola udvarán helyezkedik el az 1642-1696 között épült zsinagóga, melyben napjainkig a barokk szentély és a stukkodíszítés maradt fenn. A Kmochova utcában található régi temetőt valószínűleg 1418-ban alapították. Itt több mint 2 500 sírkő maradt fenn,

köztük számos híres rabbié és tudósé is. Az 1887-ben alapított új temető a Zálábí negyedben fekszik, itt emeltek emlékművet a holokauszt áldozatainak tiszteletére is.

Polná

” Emlékeztetőül
a Hilsner ügyre

A két kapuval ellátott, háromszögalakú zsidónegyed **Polnában** 1681-ben építették. A Zsidó teret, ma Károly tér 38 sorház veszi körül, köztük a volt városháza a rabbi lakással, az iskola és a fürdő. Ez a csodálatos városrész szinte teljesen érintetlen. Az eredetileg barokk **zsinagóga** 1684-ben épült, 1852-1863 között neogótikus stílusban építették át; a teljes körű felújítás után az épület a Területi Zsidó Múzeumnak a helyet. A múzeum az antiszemita Hilsner ügynek, egy állítólagos rituális gyilkosságnak állít emléket. A 16. században

alapított temetőben a város északnyugati szélén barokk és klasszicista sírkövek találhatók, a legrégebb 1683-ból származik.

Rakovník

” Rokokó
stílusú
belső tér

Az eredetileg tíz házból álló **rakovníki** kis zsidó negyed maradványait a városközpont északi szélén találjuk, a „Vysoká” és a „V brance” utcákban. A barokk zsinagóga a negyed közepén 1763-1764 között épült, ma koncertteremként szolgál. A látogató figyelmét a gazdagon díszített rokokó szentély köti le. A szomszédos épületben, amely egykor zsidó iskolaként működött, ma képzőművészeti galéria található. Az F. Diepolt utcából nyíló temetőt 1635-ben alapították, benne értékes barokk és klasszicista sírkövek a 17. század első feléből. Szertartási terme a 20. század első éveiből származik.

Rychnov nad Kněžnou

” Gazdag történelem és jelen

Rychnov nad Kněžnouban a 17. század elejétől a zsidó házak, a rabbinate és az iskola a Palacky utca köré összpontosultak. Az utcában található zsinagóga 1782-ben épült, majd fél századdal később klasszicista stílusban alakították át. Az épületben a 20. század 90-es éveiben elvégzett felújítás után a helyi zsidó közösség történelmének és Karel Poláček írónak szentelt múzeumi kiállítás található. Az 1617-ben alapított temető értékes barokk, rokokó és klasszicista sírköveket foglal magába. A hajdani halottasházban a látogatók a kiűzött zsidó közösség emlékére felavart emléktáblát tekinthetik meg. A város kulturális életét minden év június-júliusában a Poláčkovo léto elnevezésű fesztivál pezsdíti fel.

Velké Meziříčí

” Értékes fennmaradt gyűjtemény

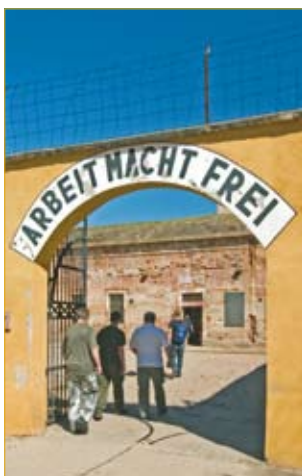

Velké Meziříčíben az Oslava folyó mentén elhúzódtó történelmi központ peremén látható zsidó negyed a Novosady főúttal, szűk utcácskáival, az itteni házak nyilvános belső átjáróival értékes egységet alkot. Több házon még napjainkban is jól megfigyelhető a reneszánsz és barokk elrendezés, vagy építészeti elem. Az 1695-ből származó korai barokk **Öreg zsinagóga** a klasszicista homlokzattal múzeum és képtár szerepét tölti be. Az Új zsinagóga August Prokop tervei alapján neogótikus stílusban épült 1868-1870 között, napjainkban átmenetileg bevásárlóközpontként üzemel. Az 1650-ben alapított Bezděkov utcai temetőben értékes barokk és klasszicista sírköveket tekinthet meg az ide látogató.

Terezín

” A tragikus
múlt
kegyhelye

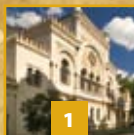
Terezín eredetileg 1780-ban katonai erődnek építették. 1941-ben a nácik zárt gettót – koncentrációs táborrá alakították át. Egész Európából 152 000 zsidó vallású emebert hurcoltak ide. Közülük 35 000 itt vesztette életét, további 87 000-t pedig az innen keletre fekvő haláltáborokba szállították át. Az áldozatoknak tiszteleg a gettó temetőjében a hétágú gyertyatartó formájú gránit emlékmű, a jelképes sírkövek, az egykori krematóriumban elhelyezett múzeumi kiállítás, illetve az úgynevezett Nemzetek sétánya. 1991-től a közelmúlt tragikus eseményeinek emlé-

két őrző kegyelettel a Terezíni Emlékmű. Számos figyelemre méltó kiállítás a város náci uralom alatt betöltött, az európai zsidók kiirtásában játszott szerepét mutatja be.

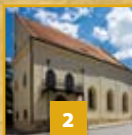
Bővebb információ – www.terezin.cz

Terezíni emlékmű – www.pamatnik-terezin.cz

1

Prága

2

Boskovice

3

Brünn

4

Hartmanice

5

Heřmanův
Městec

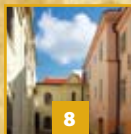
6

Holešov

7

Jičín

8

Kolín

Zsidó műemlékek

Csehországban

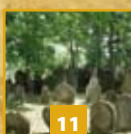
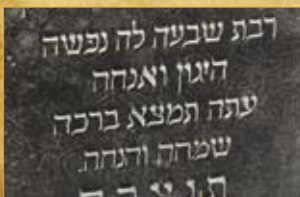
9

Mikulov

10

Pilsen

11

Polná

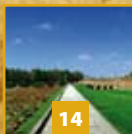
12

Rakovník

13

Rychnov
nad Kněžnou

14

Terezín

15

Třebíč

16

Velké Meziříčí

www.czechtourism.com

Csehország hivatalos idegenforgalmi bemutatója

Kiadta: PRESCO GROUP, a.s a **CzechTourism** megbízásából 2008-ban

Szöveg: Jaroslav Klenovský, **Nyomtatás:** BOOM TISK, spol. s r.o., **Fordítás:** Ilona Kutil,
CzechTourism Budapest, **Foto ©:** CzechTourism, Lubomír Čech, Miroslav Frank,
Lubomír Imlauf, Ludvík Hauser, Josef Hromek, Martin Hurin, Milan Karásek, Vladimír Kubík,
Jiří Morávek, Luboš Stibůrek, PHB.cz Richard Šemík, Antonín Vodák, Jan Rendek